

ГОРДІЄНКО А. В.,
кандидат юридичних наук,
докторант кафедри конституційного
та адміністративного права
(Запорізький національний університет)

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.24>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ БЕЗПЕКИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ

Визначено, що складовою адміністративно-правового механізму безпеки атмосферного повітря та використання повітряного простору є економіко-правові або фінансово-правові інструменти, що складаються із нормативно-правових актів, системи суб'єктів застосування нормативних положень, суб'єктів, на діяльність яких поширюється використання таких інструментів. Встановлено, що система фінансово-правових інструментів складається із таких елементів, як: заходи економічного стимулювання; заходи оподаткування діяльності; заходи еколого-економічного страхування. Наголошено, що створення умов ефективності використання повітряного простору України у повосний час вимагає побудови фінансово-правового законодавства на засадах забезпечення умов для формування інвестиційного та технологічного потенціалу України, що має визнаватися як основа політики сталого розвитку. Метою статті визначено здійснення дослідження нормативно-правового регулювання адміністративно-правового механізму безпеки атмосферного повітря та використання повітряного простору. Зроблено висновок, що побудова використання повітряного простору та забезпечення безпеки атмосферного повітря в Україні має відповідати визначим у світі принципам Сталого розвитку та екологізації виробництва. Підкреслено, що в основу побудови адміністративно-правового механізму використання повітряного простору мають бути покладено інтереси людини, суспільства та держави в цілому на забезпечення вимог національної безпеки та екологізації виробництва. Акцентовано, що ефективність здійснення такого завдання адміністративно-правового регулювання залежить від належності встановлення нормативно визначених процедур діяльності суб'єктів господарювання, належності інформування населення про безпеку перевезень, використання повітряного простору та дотримання вимог щодо забруднення атмосферного повітря.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, об'єкт, адміністративно-правова охорона, природний ресурс, атмосферне повітря, повітряний простір.

Hordiienko A. V. Normative and legal regulation of the administrative and legal mechanism of atmospheric air safety and air space use

It was determined that the component of the administrative-legal mechanism of the safety of atmospheric air and the use of airspace are economic-legal or financial-legal instruments consisting of normative-legal acts, the system of subjects of the application of normative provisions, subjects whose activities are covered by the use such tools. It was established that the system of financial and legal instruments

consists of such elements as: measures of economic stimulation; activity taxation measures; environmental and economic insurance measures. It is emphasized that the creation of conditions for the effective use of the airspace of Ukraine in the post-war period requires the construction of financial and legal legislation on the basis of ensuring conditions for the formation of investment and technological potential of Ukraine, which should be recognized as the basis of sustainable development policy. The purpose of the article is to carry out a study of the normative-legal regulation of the administrative-legal mechanism of atmospheric air safety and the use of air space. It was concluded that the construction of the use of air space and ensuring the safety of atmospheric air in Ukraine must comply with the principles of sustainable development and greening of production recognized in the world. It is emphasized that the basis of the construction of the administrative and legal mechanism for the use of air space should be the interests of man, society and the state as a whole to ensure the requirements of national security and greening of production. It was emphasized that the effectiveness of this task of administrative and legal regulation depends on the appropriateness of establishing normatively defined procedures for the activities of business entities, the appropriateness of informing the public about the safety of transportation, the use of air space, and compliance with the requirements for atmospheric air pollution.

Key words: *administrative and legal regulation, object, administrative and legal protection, natural resource, atmospheric air, air space.*

Постановка проблеми. Складовою адміністративно-правового механізму безпеки атмосферного повітря та використання повітряного простору є економіко-правові або фінансово-правові інструменти, що складаються із нормативно-правових актів, системи суб'єктів застосування нормативних положень, суб'єктів, на діяльність яких поширюється використання таких інструментів.

Система фінансово-правових інструментів складається із таких елементів, як: заходи економічного стимулювання; заходи оподаткування діяльності; заходи еколого-економічного страхування.

Створення умов ефективності використання повітряного простору України у повсякденний час вимагає побудови фінансово-правового законодавства на засадах забезпечення умов для формування інвестиційного та технологічного потенціалу України, що має визнаватися як основа політики сталого розвитку. Занепад галузі цивільної авіації має очевидне свідчення фінансово-правового дисбалансу такого кластеру національної економіки, що обумовлено передусім його стагнацією в умовах воєнного стану.

Метою статті є дослідження нормативно-правового регулювання адміністративно-правового механізму безпеки атмосферного повітря та використання повітряного простору.

Стан наукової розробки проблеми. Визначення проблематики атмосферного повітря та повітряного простору як об'єкту адміністративно-правової охорони в межах комплексних досліджень питань природокористування здійснювалось у наукових працях таких вчених, як: В. І. Андрейцев, А. О. Борисенко, О. С. Заржицький, Ю. О. Легеза, О. О. Сурілова, Ю. С. Шемшученко та ін.

Виклад основного матеріалу. Питання використання повітряного простору є предметом правового регулювання не лише на національному рівні, але передусім на рівні міжнародному, на рівні взаємодії та взаємних домовленостей, укладених між Україною та країнам ЄС, в результаті яких укладено проєкт «Спільний повітряний простір» [1]. Укладення угоди відбулося 12 жовтня в межах 23-го Саміту Україна та ратифіковано відповідно до Закону України «Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони, про спільний авіаційний простір» [2; 3].

Безумовно дана євроінтеграційна угода мала прогресивний характер, але належним чином її реалізація в умовах воєнного стану є неможливою. Відповідно до положень Угоди, сторони встановлять Спільний авіаційний простір між Україною та ЄС на основі рівних правил безпеки авіації, управління повітряним рухом, соціальних прав працівників, електронних систем бронювання, захисту довкілля та забезпечення прав споживачів [2].

Базис для нормативно-правового регулювання використання повітряного простору закладено на рівні ряду міжнародних договорів та актів, одним із яких є Договір про заснування Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС), підписаному в Римі в 1957 р., де закріплено окремі положення, що стосуються сфери надання послуг в галузі транспорту [4].

Активізація міжнародно-правового регулювання у сфері використання повітряного простору пов'язується із 1980-ми роками, коли було ухвалено ряд нормативно-правових актів на рівні домовленостей між європейськими державами, виходячи із змісту яких було встановлено такі пріоритетні завдання забезпечення безпеки повітряного простору та охорони атмосферного повітря, як: а) забезпечення регулярних авіатранспортних зв'язків з регіонами, перевезення в які є явно збитковими через географічне або економічне положення даних регіонів; б) запобігання невинуватій конкуренції на деяких повітряних лініях і тимчасова підтримка дрібних, новоутворених авіакомпаній; в) захист навколишнього середовища від шкідливої дії цивільної авіації; г) усунення проблеми перевантаженості аеропортів і інших об'єктів авіаційної наземної інфраструктури; д) підтримка на необхідному рівні безпеки польотів. Такі завдання були відображені у European Common Aviation Area (ЕСАА, ССН) з державами, що не є членами ЄС [5].

Задля реалізації European Common Aviation Area (ЕСАА, ССН) 10 березня 2004 р. Європейський парламент та Рада ЄС було ухвалено низку регламентів, де необхідно виокремити такі акти, як: регламент № 549/2004 «Встановлення структури створення ССН» [6]; регламент № 550/2004 «Надання послуг з аеронавігаційного обслуговування (АНО) в умовах ССН» [7]; регламент № 551/2004 «Організація та використання повітряного простору в умовах ССН» [8]; регламент № 552/2004 [9]; регламент 2006/2005, що встановив спільні вимоги до надання аеронавігаційного обслуговування [10]; регламент 2150/2004 [11].

У регламенті № 549/2004 «Встановлення структури створення ССН», де встановлено загальні рамки ССН [6], та закріплено, що метою ССН є задоволення вимог із нормативного регулювання та гарантування безпеки повітряного простору та гарантувати економічну ефективність повітряного руху в Європі; при цьому забезпечення регламенту № 549/2004 «Встановлення структури створення ССН» не може обмежувати національні суверенітет держав – учасниць Регламенту № 549/2004. Відповідно до ст. 7 Регламенту № 549/2004 передбачено, що до ініціативи з ССН можуть приєднатися і треті держави, що розташовані в Європі. Згідно із Регламентом № 549/2004 було проголошено створення Європейською Комісією спеціальної структури, що функціонально гармонізаційних та імплементаційних вимог задля організації повітряного руху та повітряного простору, в тому числі задля забезпечення економічної ефективності надання аеронавігаційних послуг у верхньому повітряному просторі [6].

Далі було ухвалено регламент № 550/2004 «Надання послуг з аеронавігаційного обслуговування (АНО) в умовах ССН» [7]. Зміст регламенту № 550/2004 «Надання послуг з аеронавігаційного обслуговування (АНО) в умовах ССН» [7] полягає у визначенні критеріїв та стандартів з надання послуг АНО в умовах ССН, що має відображати як поточний рівень врегулювання діяльності організацій, так і створення нормативного базису для європейської інтеграції у сфері використання повітряного простору. У статті 2 регламенту № 550/2004 «Надання послуг з аеронавігаційного обслуговування (АНО) в умовах ССН» [7] закріплено завдання національних спостережних органів з нагляду за дотриманням правил, організації, інспектування та аналізу задовільного дотримання правил. Відповідно до ст. 4 регламенту № 550/2004 «Надання послуг з аеронавігаційного обслуговування (АНО) в умовах ССН» [7] було закріплено набуття чинності вимоги ESARRs з контролю за безпекою в повітрі, на основі яких має функціонувати ССН [7].

Наступним європейським актом у сфері інтеграційного економіко-правового використання повітряного простору, став регламент № 551/2004 «Організація та використання повітряного простору в умовах СЄН (Регулювання повітряного простору)» [8], де закріплено організаційно-технічні аспекти функціонування СЄН.

У подальшому у регламенті № 552/2004 було визначено питання інтеперабельності європейської інфраструктури з управління повітряних рухом та безпекою повітряного простору [9].

Спільні правила для гнучкого використання повітряного простору визначено у регламенті № 552/2004 [10]; регламенті 2006/2005, що встановив спільні вимоги до надання аеронавігаційного обслуговування [11]; регламенті 2150/2004 [12].

Забезпечення спрощення регулювання авіаційних перевезень між Європейським Союзом (ЄС) та іншими країнами передусім переслідує мету спрощення здійснення взаємодії торговельних партнерів та розширення торговельних взаємозв'язків між державами, суб'єктами господарювання, які є резидентами як країн ЄС, так і держав-кандидатів до ЄС [10].

Розвиток європейського законодавства призвів у 2006 р. призвів до укладення Багатосторонньої угоди між Європейським співтовариством і його державами-членами та Республікою Албанією, колишньою югославською Республікою Македонія, Боснією і Герцеговиною, Республікою Болгарія, Республікою Хорватія, Республікою Ісландія, Королівством Норвегія, Румунією, Сербією, Чорногорією і Адміністрацією Тимчасової Місії ООН в Косово про створення Спільного повітряного простору Європи» (далі Угода про СЄН ЄС – Балкани) [12], де було встановлено положення щодо створення ЕСАА.

Укладення таких угод та регламентів ЄС створює нормативного базису для розширення ринку надання послуг у сфері використання повітряного простору.

Формування ринку надання економічних послуг у сфері використання повітряного простору втілюється в укладення чисельної кількості міжнародних двосторонніх чи багатосторонніх договорів (угод) між третіми країнами та державами-членами ЄС, де відображується взаємозв'язок між правовим статусом суб'єктами господарювання та іншими учасниками ринку перевезень [13].

Таким чином, необхідно відмітити, що спостерігається тенденція розвитку європейського законодавства, спрямованого на створення інтеграційного повітряного простору, де важливе місце в умовах повоєнного відновлення, буде відігравати Україна. Отже, важливим є встановлення структури промислових та економічних кластерів авіаційного бізнесу, що має базуватися на дотриманні безпеки перевезень повітряним простором, безпеки атмосферного повітря та повітряного простору.

Процеси глобалізації та інтернаціоналізації авіаційного бізнесу як кластеру національних економік та економіки ЄС, характеризується специфічними явищами лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, підвищення рівня відкритості національних економік, зростанню частки експортно-імпорتنних потоків, міграції людського капіталу.

Висновок. Таким чином, побудова використання повітряного простору та забезпечення безпеки атмосферного повітря в Україні має відповідати визнаним у світі принципам Сталого розвитку та екологізації виробництва [14, с. 322]. В основу побудови адміністративно-правового механізму використання повітряного простору мають бути покладено інтереси людини, суспільства та держави в цілому на забезпечення вимог національної безпеки та екологізації виробництва.

До важливих завдань використання повітряного простору є поширення інформації про безпеку транспортних перевезень, безпеки поведень із впровадження господарської діяльності, сприяння підвищенню споживчої цінності такого об'єкту, що визначає зміст адміністративно-правового регуляторного впливу держави.

Ефективність здійснення такого завдання адміністративно-правового регулювання залежить від належності встановлення нормативно визначених процедур діяльності

суб'єктів господарювання, належності інформування населення про безпеку перевезень, використання повітряного простору та дотримання вимог щодо забруднення атмосферного повітря.

Список використаних джерел:

1. Україна та Європейський Союз уклали угоду про Спільний авіаційний простір. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-ta-yevropejskij-soyuz-uklali-ugodu-pro-spilnij-aviacijnij-prostir>
2. Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони, про спільний авіаційний простір: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2067-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2067-20#Text>
3. Угода між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони, про спільний авіаційний простір. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-21#n2
4. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
5. European Common Aviation Area (ECAA, СЄА). URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/european-common-aviation-area-ecaa.html>
6. Regulation (EC) No 549/2004 of the European Parliament and of the Council of 10 March 2004 laying down the framework for the creation of the single European sky (the framework Regulation) (Text with EEA relevance) - Statement by the Member States on military issues related to the single European sky. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004R0549>
7. Regulation (EC) No 550/2004 of the European Parliament and of the Council of 10 March 2004 on the provision of air navigation services in the single European sky (the service provision Regulation) (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32004R0550>
8. Regulation (EC) No 551/2004 of the European Parliament and of the Council of 10 March 2004 on the organisation and use of the airspace in the single European sky (the airspace Regulation) (Text with EEA relevance) - Commission statement. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32004R0551>
9. Regulation (EC) No 552/2004 of the European Parliament and of the Council of 10 March 2004 on the interoperability of the European Air Traffic Management network (the interoperability Regulation) (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32004R0552>
10. Commission Regulation (EC) No 2005/2006 of 22 December 2006 imposing provisional anti-dumping duties on imports of synthetic staple fibres of polyesters (PSF) originating in Malaysia and Taiwan. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32006R2005>
11. Regulation (EC) No 2150/2002 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2002 on waste statistics (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32002R2150>
12. Multilateral Agreement between the European Community and its Member States, the Republic of Albania, Bosnia and Herzegovina, the Republic of Bulgaria, the Republic of Croatia, the former Yugoslav Republic of Macedonia, the Republic of Iceland, the Republic of Montenegro, the Kingdom of Norway, Romania, the Republic of Serbia and the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo on the establishment of a European Common Aviation Area. Official Journal of the European Union. L 285. Vol. 49. 2006. P. 3-46
13. Regulation (EC) № 847/2004. Of The European Parliament And Of The Council Of 29 April 2004 On The Negotiation And Implementation Of Air Service Agreements Between Member States And Third Countries. Official Journal of the European Union. L 157. Vol. 47. 2004. P. 7-17
14. План дій «Україна – Європейський Союз». URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=994_693.

